

Hein Otto

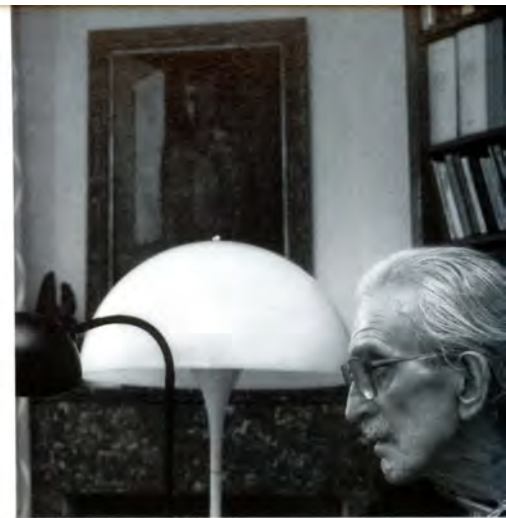
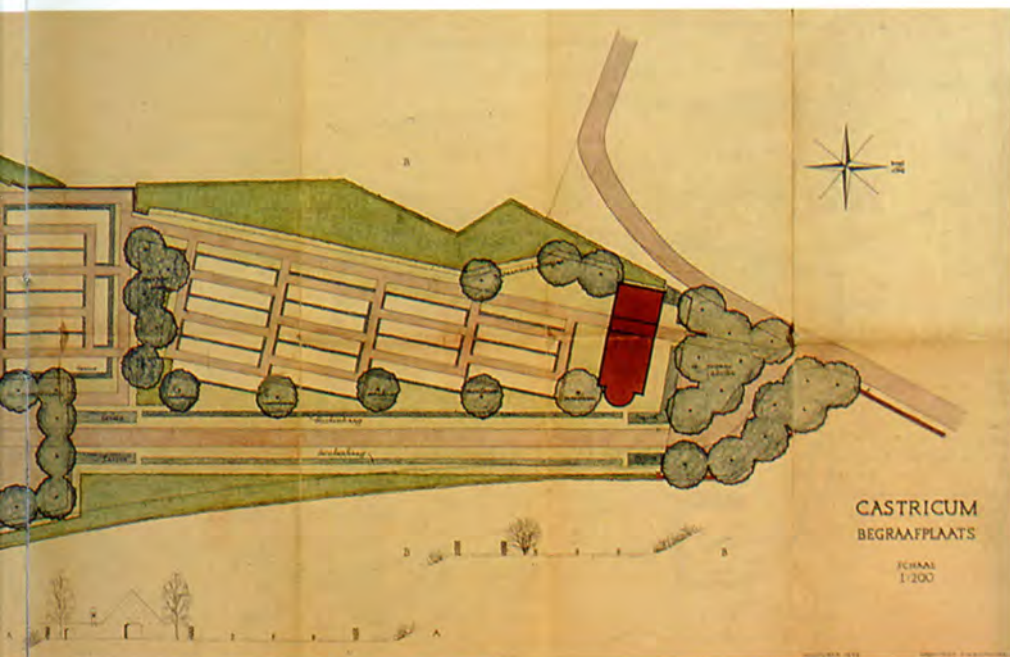
Vincent Grond



Foto's:
Henk van Aggelen
Guy Ackermans

De begraafplaats in Castricum (1954). De bomen langs de oprijlaan bevorderen de eenheid van de begraafplaats. Tevens accentueren zij het ene grafveld, dat zich daardoor onderscheidt van het andere.





Ir Hein Otto.

Het ontwerp voor de begraafplaats te Castricum.

Het ontwerp voor de Mient in Castricum



'Zou ik dat zo bedoeld hebben?'

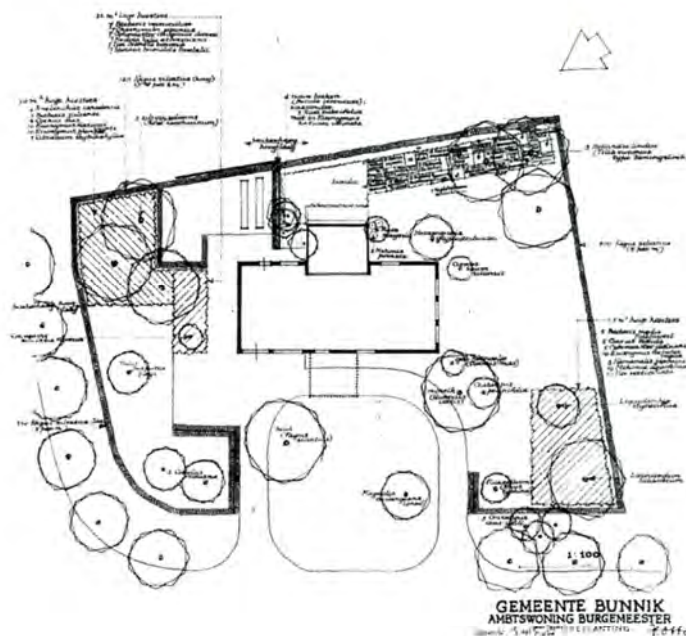
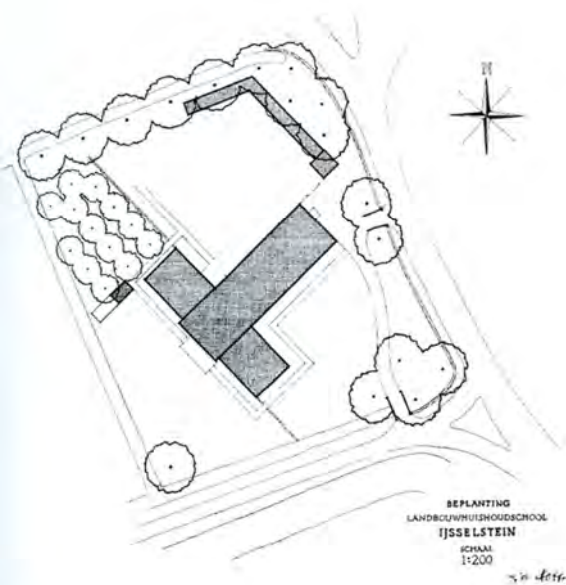
'Het werk van Otto vormt een zeldzame combinatie van ontwerpkunst en grote sortimentskennis', aldus de Nederlandse Vereniging voor Tuin en Landschapsarchitectuur bij de benoeming van ir Hein Otto tot buitengewoon lid. Het stationsgebied in het Limburgse Meerssen, waarvoor Otto het ontwerp maakte, wordt wel 'de mooiste tuin van naoorlogs Nederland' genoemd.

Hein Otto, in 1916 geboren in Amsterdam, heeft zijn opleiding gehad in Wageningen. Hij studeerde in 1941 af in de richting tuinbouw, met als bijvak tuinarchitectuur. Hij was daarmee de eerste student die bij prof. Bijhouwer afstudeerde. Otto werkte van 1941 tot 1946 bij het Staatsbosbeheer en was in die tijd de grondlegger van een nieuwe visie op het ontwerpen van de beplanting langs de rijkswegen. Vervolgens werkte Otto van 1946 tot 1979 bij de Nederlandse Spoorwegen. Daarnaast was hij tussen 1950 en

1979 als zelfstandig adviseur werkzaam voor een groot aantal gemeenten en enkele instellingen en particulieren. Otto was ondermeer verantwoordelijk voor groenvoorzieningen in Heiloo, Castricum, Bunnik, Wassenaar en Drachten. Ook de groenstructuur van het Utrechtse universiteitscomplex 'De Uithof' is van zijn hand.

Evenwicht

Het werk van Otto kan worden omschreven met begrippen als sober, ingetogen, tijdloos, en vanzelfsprekend. Hij zocht in zijn ontwerpen altijd naar een ruimtelijk evenwicht en een rustige compositie. Hij nam de terreingrenzen en de bebouwde omgeving als uitgangspunt en schoof net zo lang met zijn bomen tot een harmonieuze massaverdeling was ontstaan. Dit heen en weer schuiven deed hij vaak ook letterlijk, waarbij hij kwartjes en dubbeltjes gebruikte als bomen.



Het ontwerp voor de landbouwhuishoudschool in IJsselstein.

Het ontwerp voor de tuin van de burgemeester van Bunnik (1963). De krans van bomen rond het huis draagt bij aan de 'eenheid' van het ontwerp. De diagonaal over het huis zorgt juist voor 'variatie'.

In een evenwichtige compositie wist Otto vaak een onderhuidse spanning aan te brengen. Dit gebeurde bijvoorbeeld door strakke bomenlanen te combineren met los geplaatste bomen, waardoor zij werden gerelativeerd. Deze 'losheid' werd dan heel precies en bewust ontworpen. In meer complexe situaties riep hij spanning op door een ontwerp te maken dat uit meerdere lagen bestond. In de bovenste laag waren de ontwerpingrepen gericht op het bevorderen van rust en eenheid in het terrein. Op een lager schaalniveau konden de ontwerpingrepen juist ingaan tegen de eenheid, bijvoorbeeld door deelgebieden te accentueren. In sommige ontwerpen van Otto kunnen zo zes à zeven schaalniveaus worden onderscheiden die afwisselend eenheid en spanning oproepen. Typerend voor de ontwerpen van Otto is, dat elementen op verschillende schaalniveaus een rol spelen en daarbij op het ene niveau aan de eenheid en op het andere niveau aan de spanning bijdragen. Voorbeelden van composities met meerdere ontwerplagen zijn de begraafplaats in Castricum (1954) en de tuin voor de burgemeester van Bunnik (1963).

Plantenkenner

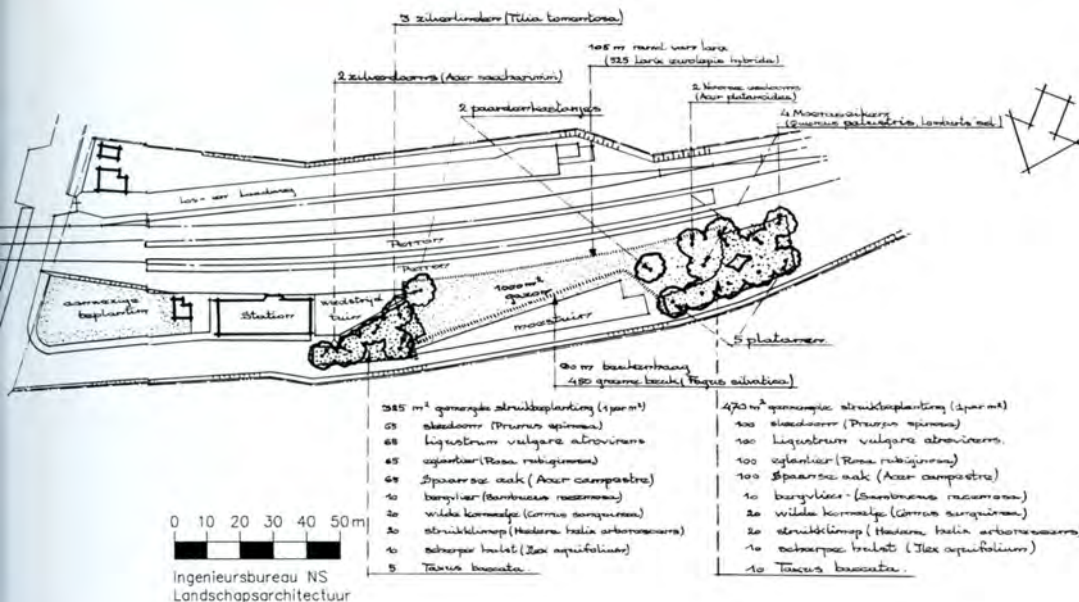
Otto is een goede plantenkenner en hij kan daarvoor gezien worden als de laatste in de rij

Springer, Ter Steeg en Bijhouwer. Die plantenkennis gebruikte hij voor een zeer weloverwogen soortenkeuze, en in vrijwel elk ontwerp voerde hij daarmee één of meer 'experimenten' uit. Het evenwicht dat hij zocht in zijn ruimtelijke composities, zocht hij ook in de keuze van de plantesoorten. In zijn ontwerpen is vaak een duidelijke hiërarchie in soorten te herkennen. De hoofdsorten gebruikte hij voor de begeleiding van de belangrijkste lijnen of gebieden in een ontwerp, maar in een ander deel van het ontwerp konden zij juist een zogenoemde 'accentsoort' zijn. Een voorbeeld van zo'n weloverwogen beplantingsplan is dat voor de Middenpolder in Papendrecht (1973). Hier zijn consequent grauwe abelen geplant langs de waterlopen die deze wijk structureren. Dezelfde soort komt voor op een nabijgelegen parkeerterrein. Hoe kun je een structurerend gebaar beter relativeren en tot alledaagse proporties terugbrengen? Otto trachtte op zijn ontwerpen een zo klein mogelijk persoonlijk stempel te drukken door met minimale middelen de mogelijkheden van de uitgangssituatie te benutten. Het uitbuiten van de kwaliteiten van de uitgangssituatie is door hem tot kunst verheven. Daarom zijn veel van zijn ontwerpen pas goed te begrijpen na een veldbezoek of na kennismaking van de oorspronkelijk-

ke situatie. Dit geldt ook voor het bekendste ontwerp van Otto: de beplanting voor het station van Meerssen (1961). De plattegrond is weinig aansprekend, maar tijdens een bezoek blijkt de compositie heel mooi te zijn. De terreingrenzen van het voormalige rangeerterrein zijn heel letterlijk met hagen beplant, zonder dat een poging is gedaan de lijnvoering mooier te maken dan ze is. Zo is een heel logische en rustige compositie ontstaan.

Beperken

Een ontwerpprincipie dat Otto steeds heeft gehuldigd, is de integratie in zijn eigen werk van elementen uit verschillende stijlperiodes. Zo lukte het hem om enkele effecten uit de landschapsstijl te hanteren, zonder een ontwerp door die stijl te laten domineren. Bij het station in Meerssen is een voorbeeld van zo'n integratie te zien. Het uiteinde van de hagen bevindt zich in de donkere schaduw van een groep kastanjes, waardoor de hagen oneindig lang lijken. Met dit effect lijkt Otto te zinspelen op de oneindigheid van de spoorbaan. Otto wilde oorspronkelijk schilder of architect worden, maar hij koos vanwege de toenmalige economische situatie toch voor een studie in Wageningen. Zijn zus is schilderes en zijn broer



Het ontwerp voor het stationsterrein in Meerssen.



Foto: Jeanine Govaers

beroepsmusicus. Otto bezit een grote collectie kunst en daarin zijn de Nederlandse schilder-kunst en de grafische kunst uit de twintigste eeuw sterk vertegenwoordigd. Deze collectie is tentoongesteld in musea in Deventer en Zutphen.

De relatie tussen Otto's werk en de schilderkunst is ondermeer af te leiden uit de samenstelling van de ontworpen bosplantsoenen. Deze composities lijken op 'schilderijen van groentinten'. Otto zorgde ervoor dat binnen het scala van groene kleuren gedurende elk seizoen passende accenten aanwezig zijn in de vorm van besjes, bloemen et cetera. Ook stemde hij de kleuren van de beplanting af op de kleuren in de omgeving, zoals die van watervlakten en bebouwing.

De aarzeling

Veel van Otto's ontwerpen zijn te beschrijven met begrippen uit de muziek. Zo wordt in een studie van William Jans het ontwerp voor de Mient in Castricum beschreven als contrapunt: de 'los geplaatste bomengroepen' (de stemmen) ompelen 'de doorgaande rij esdoorns' (de hoofd-melodie) en gaan er soms tegen in. Toen hij ooit met de trein in de buurt van Amersfoort langs een rij acacia's met aan het eind een groepje kastanjes reed, zei hij: 'Kijk, dat is het slotakkoord.'

Vaak bouwde Otto langdurige persoonlijke relaties op met zijn opdrachtgevers. En die opdrachtgevers, of de architecten waarmee hij samenwerkte, waren ook vaak aanwezig als hij aan het ontwerpen was. Daarnaast gaf Otto in zijn werkwijze ruimte aan 'de aarzeling'. Het ontwerp voor de begraafplaats in Castricum was pas na vier jaar klaar, maar tijdens die vier jaar waren er verschillende periodes dat Otto er niet aan werkte. Deze aarzelingen werden door de opdrachtgevers geaccepteerd en beschouwd als typisch voor de persoon Otto.

Van de vakgenoten van Otto waardeert een klein groep zijn werk zeer. Maar in ruimere kring is het niet bekend of wordt het niet begrepen. Het feit dat een aantal uitgevoerde composities inmiddels is verdwenen of is aangepast op een manier die de oorspronkelijke kwaliteiten weinig recht doet, draagt sterk bij aan de relatieve onbekendheid van Otto's werk. Een andere reden voor de onbekendheid van zijn werk is waarschijnlijk de bescheidenheid en vanzelfsprekend-

heid ervan: het valt niet zo op. Het is aan Hans Warnau te danken dat de ontwerpen van Otto toch enige bekendheid hebben gekregen. Otto zelf is in het vakgebied een eenling gebleven en hij kan moeilijk tot een stroming worden gerekend. Hij was ook weinig geïnteresseerd in het uitdragen van visies en meningen, hij ontwierp liever. In het uitdragen van standpunten was hij bovendien niet zo goed. Toen hem een keer werd gevraagd naar zijn mening over analyses van zijn werk was het even stil, waarna hij vroeg: 'Zou ik dat zo bedoeld hebben?'